

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระบบการทำการเกษตรในปัจจุบันต้องมีการพึ่งพาปัจจัยภายนอกหลายประการเป็นหลักเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตที่คุ้มค่าแก่การลงทุนทั้งในส่วนของปริมาณและคุณภาพ คนส่วนใหญ่ มักมีมุมมองที่แตกต่างจากรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ในระบบการทำการเกษตรที่ใช้ระบบธรรมชาติ เพื่อธรรมชาติ ซึ่งไม่มีผลกระทบทางด้านสุขภาพตามมา เพราะปลอดจากการใช้สารเคมี แม้กระทั่งปุ๋ยเคมีก็ไม่มีผลจำเป็นต้องซื้อหามาใช้ เนื่องจากการใช้หลักการเตรียมดิน เลี้ยงดิน เพื่อให้ดินเลี้ยงพืช ภายในแปลงปลูกพืช 1 แปลง เต็มไปด้วยพืชหลากหลายชนิดที่ครอบคลุมประโยชน์ใช้สอย เป็นระบบการทำการเกษตรแบบผสมผสาน หรือทางภาคใต้เรียกว่า สวนสมรม เน้นการปลูกเพื่อประโยชน์ในครัวเรือนมากกว่าการทำให้เพื่อค้าขาย เว้นแต่บางครอบครัวที่ปลูกเป็นลำเป็นต้นเพื่อการค้า ซึ่งก็ส่วนน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำการเกษตรแทบทุกครัวเรือน จากการทำการเกษตรในลักษณะสวนสมรมนี้เอง ทำให้เกิดระบบธรรมชาติเกื้อหนุน พืชใหญ่ให้ร่มเงาแก่พืชเล็ก ไม้ใหญ่ให้ที่อยู่แก่ไม้เถาวัล ไม้เลื้อยหลากหลายให้ที่อยู่แก่ศัตรูธรรมชาติ และศัตรูธรรมชาติมีหน้าที่ทำลายสารพัดแมลงศัตรูพืช เกิดระบบสมดุลสิ่งแวดล้อมโดยไม่ส่งผลกระทบอันใดต่อเกษตรกร

สิ่งจัดว่าเป็นแมลงที่มีประโยชน์อีกชนิดหนึ่งจนปัจจุบันถูกจัดชั้นให้อยู่ในฐานะแมลงเศรษฐกิจ แต่ในฐานะของนักจัดสมดุลระบบนิเวศแล้วจัดได้ว่าสิ่งนี้ผู้รักษาสมดุลอันดับหนึ่งในแง่ของการเป็นผู้สร้างผลผลิตและเป็นดัชนีชี้วัดการปนเปื้อนของสารพิษ ตลอดจนยาฆ่าแมลง เนื่องจากเป็นแมลงที่ไวต่อกลิ่นสัมผัสทางด้านสารเคมีมาก หากในชุมชนใดมีการใช้สารเคมีชุมชนนั้นจะไม่มีผึ้งอาศัยอยู่เลย ในอดีตมีการใช้ประโยชน์จากผึ้งในการเป็นผู้ช่วยสำคัญในการผสมเกสรให้กับพืชในสวน และมีการเก็บเกี่ยวเอาน้ำผึ้งซึ่งเป็นผลพลอยได้อีกทางหนึ่ง

เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคของการพัฒนาระบบการทำการเกษตรเปลี่ยนไป การทำการเกษตรที่ยึดเป็นอาชีพต้องได้ปริมาณและคุณภาพมากขึ้นจึงต้องมีการพึ่งพาปัจจัยภายนอกในระบบการผลิต ทั้งปุ๋ย ยาและสารเคมีจึงเป็นทางเลือกในการนำมาใช้ของเกษตรกร มีการหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดูแล และการเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นการตัดวงจรสมดุล

ระบบเกื้อหนุนระหว่างสิ่งมีชีวิตโดยสิ้นเชิง ผึ้งซึ่งมีอยู่ในธรรมชาตินอกจากจะมีปริมาณลดน้อยลง กลับมีราคาน้ำผึ้งที่แพงกว่าราคาผลผลิตต่อหน่วยของผลผลิตในสวน จนเริ่มมีผู้สนใจ คัดค้านสร้างที่อยู่อาศัยโดยเลียนแบบธรรมชาติให้แก่ผึ้งแทนการมุ่งจับจากธรรมชาติเนื่องจากมี ปริมาณที่ลดลง

ในพื้นที่ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดเป็นแหล่งที่อยู่ อาศัยของผึ้งแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งจนปรากฏอยู่ในคำขวัญตำบล อันเป็นอัตลักษณ์ประจำตำบลจนถึง ทุกวันนี้ โดยชนิดผึ้งที่พบเป็น ผึ้งโพรงไทย ที่รู้จักกันในนามภาษาถิ่นว่า พรวด หรือครวด หรือมีม โด จัดเป็นผึ้งขนาดเล็กชนิดหนึ่ง มีพบอยู่ในปริมาณที่มากในธรรมชาติเนื่องจากพื้นที่ตำบล สระแก้ว อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชอาหารที่หลากหลาย ทั้งไม้ผล มะพร้าว ยางพารา ดอกไม้ป่าและมี แหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ โดยผึ้งโพรงหรือพรวดจะทำรังอยู่ตามโพรงไม้โพรงดิน ตลอดจนอาคาร บ้านเรือน ตามจั่วหรือชายคาบ้าน แม้กระทั่งในห้องน้ำก็สามารถพบได้ ด้วยพฤติกรรมการทำรังอยู่ ทั่วไปนี้เองทำให้มีการเลี้ยงกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันโดยการยึดเป็นอาชีพเสริมอีกทาง มีการทำรังที่ เลียนแบบธรรมชาติเพื่อสะดวกต่อการเก็บน้ำผึ้ง ซึ่งปัจจุบันมีราคา ขวดละ ประมาณ 250- 300 บาท และมีปริมาณความต้องการไม่พอกับการจำหน่าย ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งพบว่ามาจากปริมาณการ ลดลงของผึ้งโพรงไทยนี้เอง เมื่อชุมชนโดยกลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรงไทยร่วมทำการวิเคราะห์หาสาเหตุ พบว่าปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการทำลายตัวอ่อนโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในกระบวนการจับเพื่อรวบรวม น้ำผึ้งและการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตเช่นยาฆ่าหญ้า สารเร่งดอก เร่งการเจริญเติบโต เป็น ต้น

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาถึงแนวทางในการจัดการการเลี้ยงผึ้งโพรง ไทยของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยทำการศึกษา บริบทชุมชน สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การจัดการ ตลาดบรรจุภัณฑ์ องค์ความรู้ที่มีอยู่ใน ชุมชน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค และยุทธศาสตร์การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยพร้อมปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของเกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทย ตำบลสระแก้ว อำเภอ ท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.2 เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม ของเกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทย ตำบล สระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.3 เพื่อศึกษาวิธีการจัดการในการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยของเกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทย
ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.4 เพื่อศึกษาข้อมูลด้านการตลาดและบรรจุภัณฑ์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทยใน
ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

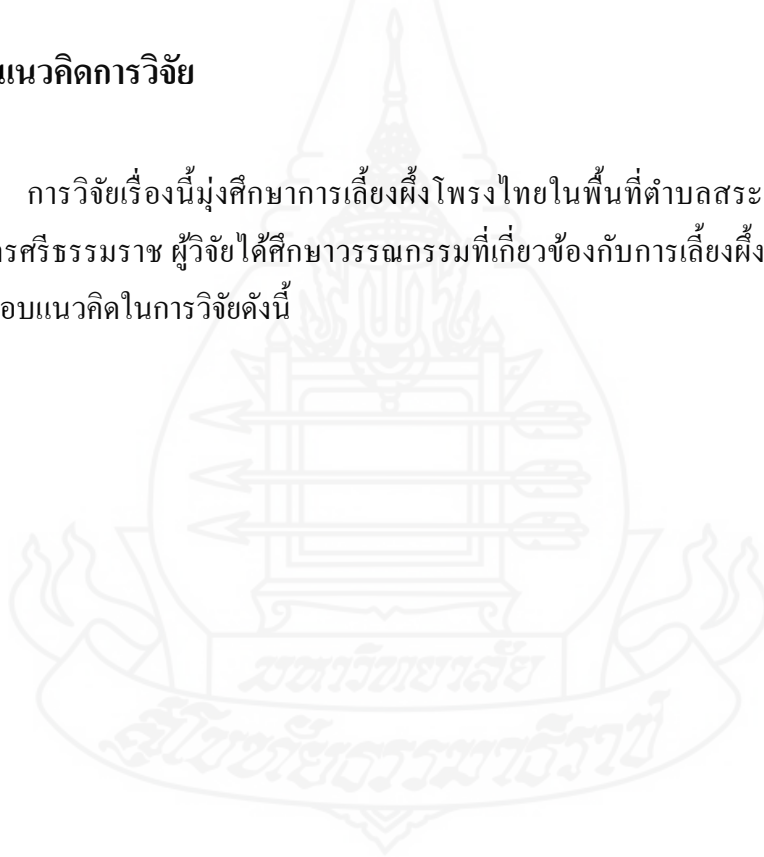
2.5 เพื่อศึกษาแหล่งความรู้เรื่องการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยของเกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทย
ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

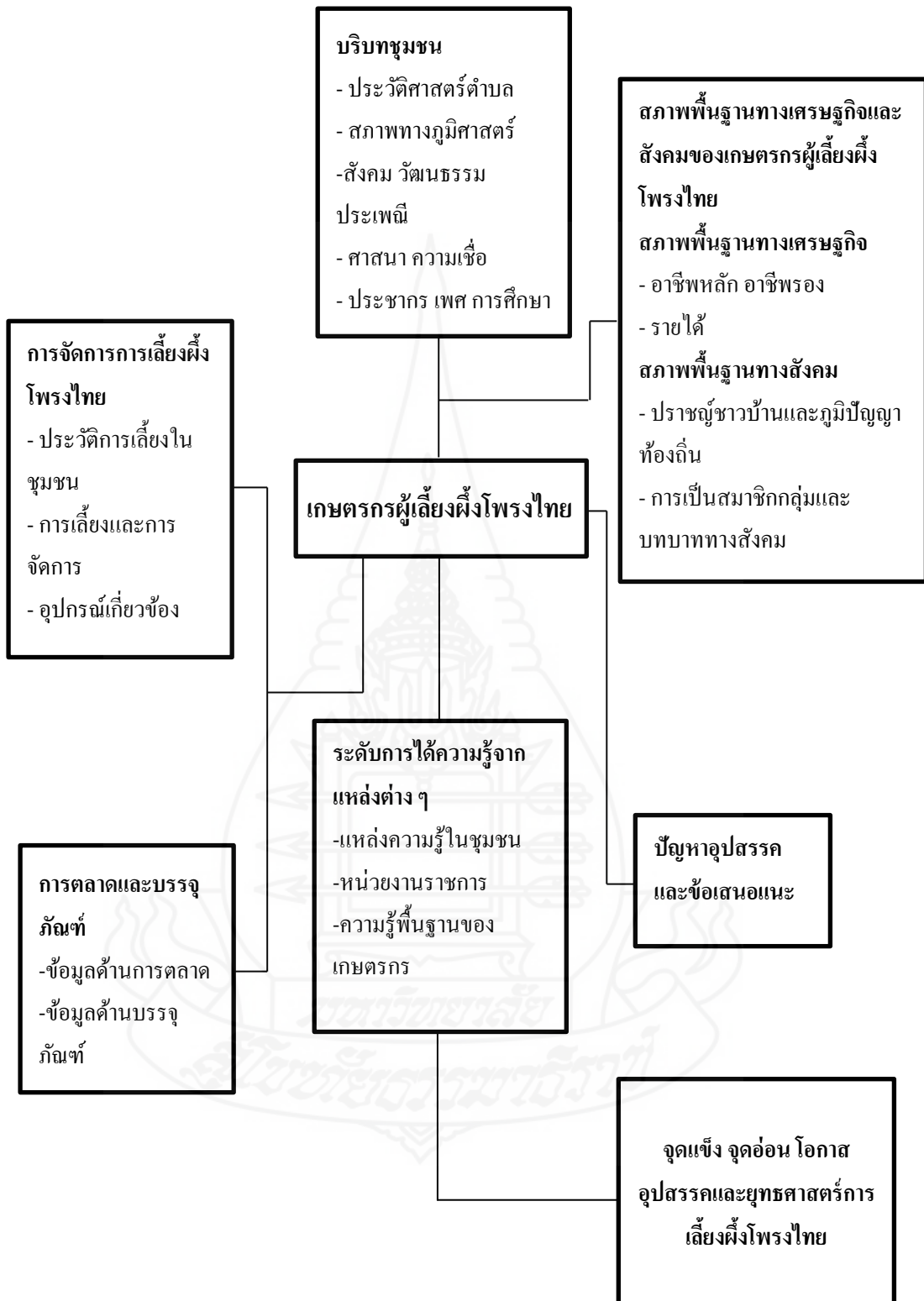
2.6 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะของการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย

2.7 เพื่อศึกษา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค และยุทธศาสตร์ของการเลี้ยงผึ้งโพรง
ไทย

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยในพื้นที่ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา
จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยเพื่อนำมา
กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ ทำการศึกษาการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยของเกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทยในพื้นที่ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การศึกษาบริบทชุมชน สภาพพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะและปัญหาอุปสรรคของการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2556 - เมษายน 2557

5. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 เกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทย ตำบลสระแก้ว หมายถึง เกษตรกรที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักทั้งไม่ขึ้นต้น เช่นยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว และสวนไม้ผล เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด เป็นต้น และมีรายได้เสริมส่วนหนึ่งจากการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยเป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

5.2 การจัดการการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย หมายถึง การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยของเกษตรกรโดยมีการจัดการด้านสถานที่ การจัดการด้านแหล่ง น้ำ แหล่งอาหาร ตลอดจนกระบวนการในการจับของเกษตรกร

5.3 จัดการด้านการตลาดและบรรจุภัณฑ์ หมายถึง การจัดการด้านสถานที่จำหน่าย ราคาขาย การรักษาคุณภาพน้ำผึ้งที่ถูกต้อง ตลอดจนการบรรจุภัณฑ์ และการรวมกลุ่ม

5.4 การจัดการการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยในตำบลสระแก้ว หมายถึง วิธีการและแนวคิดที่มีการนำมาใช้ในกระบวนการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย คือ การเลี้ยงแบบธรรมชาติโดยเน้นรูปแบบกระบวนการผลิตแบบเก่าไม่มีการเข้าคอนเพื่อประยุกต์ให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมและปริมาณพืชอาหารไม่มีการเผาทำลายรังแต่มีการตัดวงจรตัวอ่อนผึ้งบ้างแต่ใช้การควบคุมโดยการจับผึ้งแค่ปีละ 2 เป็นการเว้นระยะให้ตัวอ่อนได้เกิดการทดแทนจากการจับ ได้เพิ่มปริมาณในช่วงที่พืชอาหารสมบูรณ์

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 การวิจัยแนวทางการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยในพื้นที่ตำบลสระแก้ว เป็นการศึกษาที่มุ่งค้นหาแนวทางการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ภูมิประเทศและวิถีการดำรงชีวิตของเกษตรกรตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งศึกษาปัจจัยการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบ และปัจจัยที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์พันธุ์ผึ้งโพรงไทย

6.2 เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ในการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยโดยมีชุมชนเป็นผู้ร่วมกระบวนการคิด และแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง

6.3 เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์แนวทางในการจัดการและวางแผนทางด้านยุทธศาสตร์การเลี้ยงผึ้งที่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมเกษตรกรให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น

